

AKADRO
YAYINLARI

“ÖZGÜN VE KOLAY ANLAŞILIR İÇERİĞİYLE”

MEDENİ HUKUK

“KONU ANLATIMLI KİTAP”

KPSS A

10. BASKI

SERHAT ŞENDİLMEN

www.akdrue.com

AKADRO

Eğitim Kurumları

BAKIRKÖY

İletişim Adresi

Cevizlik Mahallesi İstanbul Cad.
Mor Sümbül Sokak No. 25
Bakırköy / İstanbul
Tel (Pbx): 0 (212) 542 30 00
E-mail: info@akadroegitim.com

İletişim ve Bilgi Hattımız : 0 (850) 346 46 40

www.akdrue.com

Yazar

Serhat ŞENDİLMEN

Grafik Tasarım

Sima HEDAYATI

ISBN

978-625-93320-3-1

Baskı

BASKI & CİLT- BULUT DİJİTAL MATBAA SAN.TİC.LTD.ŞTİ.
Musalla Bağları Mh. İnciköy Sk. No.1/A Selçuklu/KONYA
KTB Sertifika No: 48120

Bu eserin yayın hakkı A Kadro Özel Eğitim Hizmetleri Ticaret Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz kopya edilemez, çoğaltılamaz kısmen de olsa yayınlanamaz.

ÖNSÖZ

Bir zamanlar insanlar şehirlerde yaşamıyorlardı. Bugünkü anlamda köy, mezra diyebileceğimiz küçük gruplar halinde birbirlerine çok güvenen ve aynı aileden insanlarla birlikte yaşıyorlardı. Bu küçük gruplar, aile büyükleri, gelenekler ve din gibi kural üreten sistemlerle yönetiliyorlardı. Ne zaman ki şehirler oluşmaya, birbirini tanımayan, birbirine akraba olmayan insanlar şehirlerde bir araya gelmeye başladı, işte o zaman herkese eşit uygulanacak sistemlere ihtiyaç duyulmaya başladı. Bir kişinin buyruğu her sorunu çözmez oldu. Her ne kadar ilk düzenlemeler Ceza Hukuku ve devlet düzenine ilişkin olsa da MÖ 1700'lerde üretilen Hammurabi Kanunları'nda Aile Hukuku ve sözleşmeler üzerine hükümler düzenlendi. Yine Hititler ve Sümerler gibi güçlü uygarlıklar sözleşmeler, tarım hayvancılık gibi konularda özel hukuk kuralları üretmişlerdir. Ancak bugünkü modern özel hukukun temelleri MÖ 753 yılında kurulan Roma şehrinde şekillenmeye başlamıştır. Bugün bile hala geçerliliğini koruyan bir çok özel hukuk kuralı üretilmiştir. Hem kamu hukuku hem de özel hukuk kuralları MS 6. yüzyılda Justinianus tarafından İstanbul'da Corpus Iuris Civilis denilen bir külliyatla tüm kanunlar birleştirilmiştir. Bu külliyatın şehir halkına uygulanan bugünkü anlamda özel hukuk kısmı ise İus Civile idi. İus Civile, bugünkü kıta Avrupa ve tüm dünyadaki özel hukukun temeli olan en önemli tarihsel hukuk sistemidir.

Türkler de uzun tarihsel geçmişinde elbette birçok hukuk düzenlemesi yapmıştır. İslamiyet'ten sonra büyük çapta şehirleşmeler başlamış ve o dönemde İslam hukukunun şehir hayatını düzenleyen aile, taşınmaz, ticarete ilişkin kuralları uygulanmıştır. İslam hukuku bugünkü hukukumuzu da en çok etkileyen sistem olmakla birlikte batılı anlamda ilk özel hukuk düzenlemesi 1877 yılında yürürlüğe giren 1851 maddelik Mecelle olmuştur. Genel itibariyle şer'i hükümlerden oluşan bu kanun 4 Ekim 1926 tarihine kadar yürürlükte kalmış ve bu tarihte İsviçre'den iktibas yolu ile alınan 743 Sayılı Medeni Kanunla birlikte yürürlükten kalkmıştır. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 Sayılı Medeni Kanun, Türkiye Cumhuriyeti'nin hazırladığı ilk Medeni Kanun'dur.

Medeni Hukuk, özel hukukun en geniş ve en önemli alanıdır. Kendi içerisinde başlangıç hükümleri, kişiler, aile, miras ve eşya hukuku dallarını barındırır. Borçlar Hukuku da ayrı bir kitapta düzenlense de Medeni Hukukun parçasıdır.

Elinizdeki bu ders notu, KPSS, İdari Hakimlik ve kurum sınavları için hazırlanmış olup, tüm bu sınavlara fazlasıyla yeterli ve başka bir kaynağa ihtiyaç duyulmayacak şekilde hazırlanmıştır.

Allah yardımcınız olsun.

Serhat ŞENDİLMEN
A KADRO EĞİTİM KURUMLARI

İÇİNDEKİLER

MEDENİ HUKUKA GİRİŞ	» 06
§ 1. MEDENİ HUKUKUN KAYNAKLARI VE UYGULANMASI	» 06
A) KAYNAKLARI	» 06
B) KANUNLARIN UYGULANMASI	» 07
MEDENİ HUKUK KURALLARININ ÇEŞİTLERİ	» 08
C) BOŞLUK	» 09
D) BOŞLUĞUN DOLDURULMASI	» 10
E) KANUNLARIN YORUMLANMASI	» 12
§ 2. HUKUKİ İLİŞKİLERİN KAPSAMI	» 13
A) DÜRÜSTLÜK	» 13
B) İYİNİYET	» 14
§ 3. HAK KAVRAMI	» 14
§ 4 İSPAT KAVRAMI	» 15
KİTAP 1 - KİŞİLER HUKUKU	» 17
BİRİNCİ BÖLÜM - GERÇEK KİŞİLER	» 17
§ 1 KİŞİLİĞİN BAŞLANGICI VE SONA ERMESİ	» 17
A) KİŞİLİĞİN BAŞLANGICI	» 17
B) KİŞİLİĞİN SONA ERMESİ (ÖLÜM,GAİPLİK)	» 17
§ 2. HAK EHLİYETİ	» 21
§ 3. FİİL EHLİYETİ	» 21
A) FİİL EHLİYETİNİN ŞARTLARI	» 21
B) FİİL EHLİYETİNİN İÇERİĞİ	» 22
C) FİİL EHLİYETİ AÇISINDAN KİŞİLERİN SINIFLANDIRILMASI	» 23
1. TAM EHLİYETLİLER	» 23
2. TAM EHLİYETSİZLER	» 23
3. SINIRLI EHLİYETSİZLER	» 24
4. SINIRLI EHLİYETLİLER	» 27
§ 4. KİŞİLİK HAKLARI VE KORUNMASI	» 27
A) KİŞİLİK HAKLARININ NİTELİKLERİ	» 27
B) KİŞİLİK HAKLARININ BAŞLICALARI	» 27
C) KİŞİLİĞİN KORUNMASI	» 28
D) AÇILABİLECEK DAVALAR	» 28
§ 5. KİŞİSEL DURUM	» 30
A) KİŞİNİN ADI (İSİM)	» 30
B) YERLEŞİM YERİ (İKAMETGAH)	» 31

İKİNCİ BÖLÜM – TÜZEL KİŞİLER	» 32
§ 1. GİRİŞ VE GENEL KURALLAR	» 32
A) TÜZEL KİŞİLERİN AYIRTIM GÜCÜ	» 32
B) TÜZEL KİŞİLİĞİN KAZANILMASI	» 32
C) TÜZEL KİŞİLERİN ÇEŞİTLERİ	» 32
D) TÜZEL KİŞİNİN HAK EHLİYETİ	» 33
E) TÜZEL KİŞİNİN FİİL EHLİYETİ	» 33
F) TÜZEL KİŞİLİĞİN SONA ERMESİ	» 33
§ 2. DERNEKLER	» 34
A) TÜZÜK	» 34
B) TÜZEL KİŞİLİĞİN KAZANILMASI	» 35
C) ZORUNLU ORGANLAR	» 35
D) ÜYELİK	» 36
E) KAMU YARARINA ÇALIŞAN DERNEKLER	» 37
F) DERNEĞİN DEVLET TARAFINDAN DENETLENMESİ	» 37
G) DERNEKLERİN SONA ERME ŞEKİLLERİ	» 38
F) TASFİYE VE TAHSİS	» 38
§ 3. VAKIFLAR	» 38
A) MAL UNSURU	» 38
B) BELİRLİ VE SÜREKLİ BİR AMACA TAHSİS	» 38
C) TÜZEL KİŞİLİK UNSURU	» 39
D) VAKIF SENEDİ	» 39
E) VAKFIN ÖRGÜTLENMESİ	» 39
F) DENETİM	» 40
G) KAMUYA YARARLI VAKIFLAR	» 40
H) VAKFIN SONA ERME SEBEPLERİ	» 40
İ) TASFİYE TAHSİS	» 40
KİTAP 2. EŞYA HUKUKU	» 43
§ 1. EŞYA KAVRAMI	» 43
§ 2. ZİLYETLİK	» 44
A) ZİLYETLİK ÇEŞİTLERİ	» 45
B) ZİLYETLİĞİN KAZANILMASI	» 46
C) ZİLYETLİĞİN SONA ERMESİ	» 48
D) ZİLYETLİĞİN KORUNMASI	» 48
E) TAŞINIRLARDA ZİLYETLİK KARİNELERİ	» 50

İÇİNDEKİLER

TAŞINIR DAVASI	» 50
F) TAŞINMAZLARDA ZİLYETLİK KARINELERİ	» 53
G) ZİLYEDİN GERİ VERME BORCU	» 54
& 3. TAPU SİCİLİ	» 55
A) SİCİLİN UNSURLARI	» 55
B) TAPU SİCİLİ SİSTEMİ İLKELERİ	» 56
C) TAPU SİCİLİNE YAPILACAK İŞLEMLER	» 57
TESCİL	» 57
BEYANLAR	» 60
ŞERHLER	» 60
& 4. AYNİ HAKLAR	» 63
& 5. MÜLKİYET	» 63
A) MÜLKİYET HAKKININ İÇERİĞİ	» 63
B) MÜLKİYET HAKKININ KONUSU VE KAPSAMI	» 64
C) MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ	» 65
PAYLI MÜLKİYET	» 65
ELBİRLİĞİ MÜLKİYETİ (İŞTIRAK HALİNDE)	» 69
& 6. TAŞINMAZ MÜLKİYETİ	» 70
A) TAŞINMAZ MÜLKİYETİNİN KAZANILMASI	» 70
1. TESCİL İLE KAZANMA	» 70
2. TESCİLSİZ KAZANMA	» 70
3. ZAMANAŞIMI İLE KAZANILMASI	» 71
B) TAŞINMAZ MÜLKİYETİNİN İÇERİĞİ	» 72
1. YAPILAR	» 72
2. YAPININ ARAZİNİN MÜLKİYETİNE TÂBİ OLDUĞU İLKESİNİN İSTISNALARI	» 73
C) TAŞINMAZ MÜLKİYETİNİN KISITLAMALARI	» 74
D) TAŞINMAZ MALİKİNİN KUSURSUZ SORUMLULUĞU	» 75
& 7. TAŞINIR MÜLKİYETİ	» 76
A) TAŞINIR MÜLKİYETİ KONUSU	» 76
B) TAŞINIR MÜLKİYETİNİN KAZANILMASI	» 76

& 8. SINIRLI AYNİ HAKLAR	» 78
A) İRTİFAK HAKLARI	» 78
1. TAŞINMAZ LEHİNE İRTİFAKLAR	» 78
2. ŞAHSİ İRTİFAKLAR	» 78
3. KARMAŞIK (DÜZENSİZ) İRTİFAKLAR	» 81
B) TAŞINMAZ YÜKÜ (TAŞINMAZ MÜKELLEFYETİ)	» 82
C) REHİN HAKKI	» 83
TAŞINMAZ REHİNİ	» 83
TAŞINIR REHİNİ	» 88
& 1. MİRAS HUKUKU TEMEL KAVRAMLAR	» 94
& 2. MİRASÇILAR	» 94
I. YASAL MİRASÇILAR	» 94
II. SAKLI PAYLI MİRASÇILARI	» 96
& 3. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR	» 96
I. MADDİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR	» 96
II. ŞEKLİ ANLAMDA ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR (VASIYETNAME, MİRAS SÖZLEŞMESİ)	» 98
& 4. MİRASIN GEÇMESİ VE PAYLAŞMA	» 100
& 5. MİRAS HUKUKUNA ÖZEL DAVALAR	» 102
AİLE HUKUKU	» 108
& 1. NİŞANLANMA	» 108
& 2. EVLENME	» 109
& 3. EVLİLİĞİN GENEL HÜKÜMLERİ	» 112
& 4. BOŞANMA	» 115
HİSİMLİK	» 119
& 1. TANIM VE TÜRLERİ	» 120
& 2. SOYBAĞI	» 120
& 3. VELAYET	» 122
VESAYET	» 123

MEDENİ HUKUKA GİRİŞ

Kant "Hukukçular hâlâ hukukun tanımını aramaktadırlar." der. Onun ölümünün üzerinden 200 yıldan fazla zaman geçti ve biz hala tanımını arıyoruz. Hak kelimesinin Arapça kökenine göre hukuk; haklar demektir. Kanunlara, bir ülkedeki devlet yaptırımını altındaki tüm kurallara, genel bir ifade ile hukuk demek yaygın olarak kullanılıyorsa da onu kanun kelimesinden belirgin bir şekilde ayırmak insanlığın gelişimi için aslında oldukça önemlidir. Bana göre hukuk; zamanla toplumun tüm etkinlerinin (yasama, yürütme, yargı ve halk) sorunlara karşı bulunduğu hakları koruyan adil, objektif ve şartlara göre en uygun olan çözümdür. Bu çözüm henüz kanunlaşmamış olabilir ama bu onun hukuk olduğu gerçeğini değiştirmez. Kanun olarak var olan bir hükmün de zamanla değişen dünya ile hukuki değerini düşürdüğünü, hukuk tanımından da uzaklaştığını da bu anlamda söylemek mümkündür.

Pozitif Hukuk: Bir ülkede halihazırda yürürlükte olan yazılı ve yazılı olmayan tüm hukuk kurallarına pozitif hukuk denir. (Müspet hukuk)

Mevzu Hukuk: Bir ülkede yetkili makamlar tarafından üretilen halihazırda yürürlükte bulunan tüm yazılı hukuk kurallarına mevzu hukuk denir.

Doğal (Tabii) Hukuk: Uygulanmakta olan pozitif hukuku değil de insan tabiatına, sosyal ihtiyaçlara ve adalete en uygun olduğu kabul edilen, evrensel bir niteliğe sahip olan ideal hukuka doğal hukuk denir.

Hukuk Kurallarının Yaptırımı

Hukuk ya da kanun kelimesinin tanımlarından bahsedilirken mutlaka devlet yaptırımı tabiri geçer. O halde hukuk kurallarının yaptırımı nedir?

Ceza, Tazminat, İptal, Cebri İcra ve Hükümsüzlük (Butlan, yokluk, tek taraflı bağlamazlık). Bunlardan derslerin ilerleyen bölümlerinde ve diğer hukuk derslerinde ayrıntılı bahsedilecektir.

Kamu Hukuku – Özel Hukuk Ayırımı

Hukukta birçok konu gibi bu ayırım da tartışmalı olmakla birlikte üzerinde en fazla fikir birliği olan ayırım budur.

Devletin kamu gücüne sahip olan kurum ve kuruluşlarının kendi aralarında ve aynı güç ile vatandaşları arasındaki ilişkilerin düzenlendiği hukuk dalları kamu hukukudur. Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, Ceza Hukuku, Vergi Hukuku kamu hukuku dalları olarak sayılabilir.

Kişilerin eşit hak ve yetkilerle birbirleri arasındaki ilişkileri düzenleyen hukuk dalları da özel hukuk olarak adlandırılır. Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku özel hukuk dalları olarak sayılabilir. Devletin taraf olduğu her ilişki kamu hukuku değildir. Eğer devlet o ilişkide hükümler gücüyle yer almıyorsa yine özel hukuk ilişkisi olduğunu unutmamalıyız. Bunları İdare Hukuku derslerinde göreceksiniz ama bir örnekle açacak olursak Belediye'nin kamu hizmeti için bir araziye kamulaştırma kararı alması hükümler gücünü kullandığı için kamu hukuku ilişkisidir. Ancak aynı belediyenin temizlik malzemeleri koymak için Ahmet Amcanın deposunu kiralaması bir özel hukuk ilişkisidir. Ahmet Amca, sözleşme serbestisi içinde kiraya vermeyebilir.

Bir de kişiler arasındaki ilişkileri düzenlemesine rağmen bir tarafında devlet gücü de olduğundan bazı hukuk dalları karma hukuk dalı olarak adlandırılır. Bunlara da İcra İflas Hukuku, Medeni Usul Hukuku, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku örnek verilebilir.

Medeni Hukuk Kavramı

Medeni Hukuk, gerçek ve tüzel kişilerin kendi aralarında ki ilişkiler, doğumundan ölümüne kadar şahsi durumları, aileleriyle ilişkileri, malları, borçları, bunlar üzerindeki hak ve yetkileri ile mal varlığının öldükten sonraki akıbetini düzenleyen hukuk biliminin en geniş ve en önemli hukuk dalıdır. Temel olarak Medeni Kanun, Borçlar Kanunu ve Ticaret Kanunu bu hukuk dalının kanunlarıdır. Bu bağlamda Kişiler Hukuku, Aile Hukuku, Miras Hukuku, Eşya Hukuku, Borçlar Hukuku ve Ticaret Hukuku; Medeni Hukuk bilim dalının alt kollarıdır. Bunlardan Kişiler, Aile, Miras ve Eşya, bu kitap içinde incelenecektir.

& 1. MEDENİ HUKUKUN KAYNAKLARI VE UYGULANMASI

A) KAYNAKLARI

M.K.1: "Kanun, sözüyle ve özüyle değiştiği bütün konularda uygulanır. Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa hakim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir. Hakim, karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanır."

Kanun metninden anlaşılacağı üzere sırasıyla Kanun, Örf Adet Hukuku ve Hukuk Yaratma uygulanması zorunlu olan asıl nitelikli kaynaklardır. Bunlardan örf-adet hukuku ve hukuk yaratma sıralama olarak kanundan sonra geldiğinden tali kaynak olarak da isimlendirebiliriz. Bilimsel görüşler ve yargı kararları bahsedeceğimiz gibi bağlayıcı olmayan yardımcı kaynaklardır.

Asli Kaynak

Kanun maddesinde belirtildiği gibi hukuk uygulayıcısı olan hakim, kaynak olarak önce kanunlara bakacaktır. Asli kaynak Medeni Kanun ve onun ayrılmaz bir cüzü olan Borçlar Kanunu'dur. "Kanun"dan söz edilmiş olmasına karşın, kanun tabirinden bağlayıcılığı olan tüm yazılı mevzuatı anlamalıyız.

Bu bağlamda kendi hiyerarşik yapası içerisinde Anayasa, Kanun, Uluslararası Sözleşmeler, Cumhurbaşkanlığı karar-nameleri ve yönetmelikler de medeni hukukun asli kaynağı olarak kabul edilmektedir. Artık yeni üretim mümkün olmasa da mevcut kanun hükmünde kararname (khh) ve tüzükler (mülga edilecekleri zamana kadar) asli kaynaklardır.

Hatta bunlara ek olarak Yargıtay Kanunu gereği; hakimleri bağlayıcılığı olan Yargıtay'ın İçtihadı Birleştirme Kararları da medeni hukukun asli kaynağı arasındadır. Ancak unutmamak gerekir ki İçtihadı Birleştirme Kararları hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'nde dava açılmaz. Zira kanun değildir.

Örf Âdet Hukuku (Tali Kaynak)

Medeni Kanunun ilk maddesinin net ifadelerinde görüldüğü üzere, hakim medeni hukuka ilişkin bir uyuşmazlığı çözmek için önce kanunlara (bağlayıcılığı olan tüm yazılı mevzuat) bakacak ancak kanunlarda hüküm bulunmadığı hallerde örf-âdet hukukuna göre karar verilecektir.

Burada kanun düzenlemesinde; kanunların mutlak üstünlüğü kabul edilmiş ancak hukukun sadece yasalardan oluşmadığı vurgulanmıştır. Örf-âdet hukuku da kanunumuz ifadesiyle "hukuk" kavramı içerisinde gösterilmiştir.

Toplumdaki bir davranışın örf-âdet olarak değerlendirilebilmesi için; süreklilik, toplumda bu davranışa uyma konusunda bir inanış ve toplumun yaptırım şartlarını içeriyor olması gerekir. Bu şartları taşıyan örf-âdet davranışları kanunun emredici hususlarına aykırı olmamalı ki hukuk olarak değerlendirilebilsin.

Örneğin; İş Kanunu 4. Madde gereğince 50 ve daha az işçi çalıştıran tarım işlerinde İş Kanunu uygulanmaz. Yani bu konuda kanun hükmü yoktur. O halde, o bölgedeki örf-âdetler uygulanacaktır. Hakim; bu konudaki örf-âdeti inceleyip kararını da buna göre verecektir.

Hakimin Hukuk Yaratması (Tali Kaynak)

Yukarıda bahsettiğimiz üzere hakim, önüne gelmiş olan bir medeni hukuk anlaşmazlığını çözüme bağlamak üzere ilk önce yazılı kaynaklarda bununla ilgili bir hukuk kuralı arayacaktır. Burada herhangi bir hüküm bulamadığı takdirde önce örf ve âdet hukukuna başvuracaktır. Örf ve âdet hukukunda da anlaşmazlığı çözüme bağlamaya yarayacak bir kural bulamazsa kanun koyucu bu gibi hallerde ona bu anlaşmazlığı çözmeye yarayacak bir kural koyma yetkisini tanımaktadır. Hakim bu yetkiyi kullanacak ve koyacağı kural anlaşmazlığı bir sonuca bağlayacaktır. Buna hakimin hukuk yaratması denir. Hakimin hukuk yaratması konusu üzerinde biraz sonra ayrı başlıkta ayrıntılı olarak üzerinde durulacaktır.

Yardımcı Kaynaklar

Medeni Kanun'un 1. Maddesi düzenlemesinde önce kanun, yoksa örf-âdet, o da yoksa hukuk yaratma yolu zorunlu bir yoldur. Hakim, bu sıralamaya uygun bir şekilde yukarıdaki kaynaklara başvurmak zorundadır ancak yardımcı kaynaklara başvurmak zorunlu değildir ve hakimleri bağlamaz.

Yardımcı kaynaklar, mahkeme kararları ve bilimsel görüşlerdir. İçtihadı birleştirme kararları, bir yargı kararı olmasına rağmen, tüm hakimleri bağlayıcı özelliği olan istisnai bir yargı kararıdır.

B) KANUNLARIN UYGULANMASI

Medeni Kanun 1. Maddesi gereğince hakim, somut bir olayı çözmek için öncelikle bir mesele ile ilgili kanunda bir hüküm olup olmadığını tespit etmelidir. Bunun için kanunda somut hukuki mesele ile ilgili yer, zaman, anlam ve nitelik itibarıyla bir hüküm olup olmadığı belirlenmelidir.

a) Yer Bakımından Uygulanması

Mülkiyet İlkesi: Türk kanunları, kural olarak ülkemiz sınırları içerisinde meydana gelen olaylara uygulanır. Örneğin, Türkiye'de suç olarak tanımlanmış bir eylemi yapan yabancı bir kişi olsa da o eylem onun ülkesinde suç olarak tanımlanmasa da Türk Mahkemeleri cezalandıracaktır. Keza Türkiye'deki bir taşınmaz, elbette Türk Kanunlarına göre satış yapılacaktır.

Şahsiliik İlkesi: Özellikle kişiler hukuku ve aile hukukuna ilişkin hükümler de şahsiliik söz konusudur. Örneğin, İsveç'te boşanma davası açan iki Türk vatandaşına İsveç kanunları değil Türk kanunları uygulanır. Bu tarz hükümler kişiyi gittiği her ülkede takip eder.

b) Zaman Bakımından Uygulanması

Kanunlar yürürlüğe girmeden önceki olaylara uygulanmaz. Kanunların geriye yürümezliği ilkesi söz konusudur. Aynı şekilde bir kanun yürürlükten kalktıktan sonraki olaylara da uygulanmaz.

Gerek özel hukuk ve gerekse kamu hukuku alanında, kural olarak her kanun eğer tersini öngören bir hüküm taşıyorsa ancak yürürlüğe girdiği tarihten sonraki zamanda meydana gelen olaylara ve ilişkilere uygulanır; o tarihten önceki zamana rastlayan olaylara ve ilişkilere uygulanmaz. Hukuk güvenliği bunu gerektirir.

Ancak bu ilkenin istisnaları vardır. Özellikle ceza hukukundaki istisnası ilerde işlenecektir.

c) Anlam Bakımından Uygulanması

Medeni Kanunun 1. maddesi gereğince hakim, kanunu sözüyle ve özüyle uygulamak zorundadır. Bu konu biraz sonra Kanunların Yorumlanması başlığı altında detaylı incelenecektir.

d) Nitelik Bakımından Uygulanması

Bir hukuki uyumsuzluk hakkında birden fazla yasal düzenleme varsa o konudaki özel kanun, genel kanundan üstündür. Önce özel nitelikli olan kanun uygulanmalıdır. Örneğin, sendika ile ilgili bir uyumsuzluk varsa önce özel kanun olan Sendikalar Kanuna bakmak gerekir. Eğer orda hüküm bulunamazsa daha genel nitelikli olan Dernekler Kanuna bakmak gerekir. Orda da bir hüküm bulunamazsa daha genel nitelikli olan Medeni Kanun'daki tüzel kişilere ilişkin genel düzenlemelere bakmak gerekir.

Hukuk kuralları nitelikleri bakımından; emredici, tamamlayıcı, yorumlayıcı ve tanımlayıcı hukuk kuralları olmak üzere dörde ayrılır. Emredici hukuk kuralları dışında olan hukuk kurallarına ayrıca yedek hukuk kuralları da denilir.

MEDENİ HUKUK KURALLARININ ÇEŞİTLERİ

Emredici Hukuk Kuralları

Uygulanmaları zorunlu ve aksi taraflarca kararlaştırılmayan kurallardır. Bir hükmün emredici nitelik taşıyıp taşımadığı kuralın yazılışından ifade biçiminden ya da maddenin amacından anlaşılır. Emredici hukuk kuralları; kamu düzeni, genel ahlak ve adap ve zayıfların korunması düşüncesi nedenleriyle kanun koyucu tarafından üretilmiştir.

Örneğin; **M.K.23:** "Kimse, hak ve fiil ehliyetlerinden kısmen de olsa vazgeçemez. Kimse özgürlüklerinden vazgeçemez veya onları hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlayamaz." hükmü emredicidir.

Bazen kanunlarda düzenlenmiş emredici kurallar, yine kanunun yorumlanması ile zayıf taraf lehine olmak üzere değiştirilebilir. Örneğin tüketici haklarını ilgilendiren ya da işçi haklarını ilgilendiren durumlarda ki kanun maddeleri emredici olmakla birlikte zayıf taraf lehine değiştirilebilir. Bu tarz emredici hükümlere "nisbi emredici norm" denir.

Emredici kurallara aykırılığın sonuçları, yokluk ve geçersizliktir (butlan).

Bir hukuki işlemin kurucu unsurlarından en az birisinin eksik olması halinde o hukuki işlemin hiç teşekkül etmemesine "yokluk" denir. Niteliği bakımından bir yaptırım olmayan yokluk, emredici kurala aykırılığa bağlı bir sonuçtur. Bir hukuki işlemde yokluk olduğu iddiasıyla dava açılması şart değildir. Ancak bu konuda dava varsa karar, yokluğun tespiti-ne yönelik bildirici nitelikli bir karar olacaktır.

Bir irade beyanının arzu edilen hüküm ve sonuçları meydana getirmediği tüm durumlara "geçersizlik" denir. Bir başka ifade ile geçerlilik unsurlarındaki eksiklik hali olarak nitelen-dirilir. Örn. taşınmaz satışı konusunda taraflar konuşmuşlar ancak rakamda anlaşmamışlarsa takdir edersiniz ki ortada sözleşme yoktur, hükmü de yukarıda bahsettiğimiz "yokluk" tur. Ancak aynı olayda taraflar her konuda anlaşmışlar ve bu satışı kantinde çay içerken el sıkışarak ya da adi yazılı bir sözleşme ile yapmışlarsa bu durumda sözleşme vardır ama geçersizdir. Zira taşınmaz satışı ancak tapu müdürlüğü ya da noter huzurunda resmî sözleşme yapılırsa geçerli olur. Bir hukuki işlemde geçersizlik sebepleri varsa dava açılmasa da hukuki işlem geçersizdir. Dava açılmışsa hakim karar, kural olarak geçersizlik durumunun tespitine yönelik bildirici niteliklidir.

Tamamlayıcı Hukuk Kuralları

Taraflarca aksi kararlaştırılabilen, aksi kararlaştırılmadığı zaman uygulanması gereken kurallardır. Emredici hukuk kurallarının aksi konusunda taraflar anlaşma yapamazlar. Ancak tamamlayıcı hukuk kurallarının aksi kararlaştırılabilir. Örneğin; BK. 89 gereğince para borçları, alacaklının ödeme zamanındaki yerleşim yerinde ödenir. Bu hüküm tamamlayıcı hukuk kuralıdır. Taraflar aksi bir anlaşma ile ifa yerini değiştirebilirler.

Yorumlayıcı Hukuk Kuralları

Tarafların bir hukuki işlemde kullandıkları ve anlamını açıklamadıkları hususları veya bir kimsenin beyanını veya davranışını yorumlamaya yarayan kurallardır. BK.91 madde "Borcun ifası için gün belirtilmeksizin sadece ay belirlenmişse, bundan o ayın son günü anlaşılır." Hükümüyle sözleşmedeki o ifadenin mayıs ayının son günü olduğu kanun tarafından yorumlanmıştır.

Tanımlayıcı Hukuk Kuralları

Bir hukuki kavramın veya müessesenin anlamını belirten kurallara tanımlayıcı hukuk kuralları denir. Örneğin; MK. Madde 684'te "bütünleyici parça" kavramı geçmektedir. Bütünleyici parça ne demek, bu tartışılabilir. Ancak aynı maddenin hemen ikinci fıkrasında bütünleyici parçanın ne demek olduğu ayrıntılı bir paragrafta anlatılmıştır. Böylelikle bütünleyici parçanın ne olduğu sorusu tartışma dışı kalmıştır. Teoride üretim yolu da kapatılmış ve konunun tanımı hakkında statik bir yapı oluşturulmuştur.

C) BOŞLUK KAVRAMI

Hiçbir kanun eksiksiz değildir. Kanunlar, her ayrıntıyı düzenlemektense genel çerçeveler ve emredici hususlarla hukuku yönlendirme amacındadırlar. Bu felsefeyle hukukun uygulayıcısı olan hakimlere takdir yetkisi ve hukuk yaratma yetkileri verilmiştir. Kanunun izin verdiği ölçülerde boşlukla karşılaşan hakimler bu yetkilerini kullanarak olayı çözümleneceklerdir. Hukuk devletinin temel felsefelerinden biri, her soruna mahkemelerde mutlaka bir çözüm bulunması gereğidir.

1. Kural İçi Boşluk

Kanun koyucu tarafından istenmiş ve bilinçli olarak bırakılmış boşluklara kural içi boşluklar denir. Öngördüğü kuralın eksikliğinin bilincine sahip olan kanun koyucu, eserini tamamlama görevi ve yetkisi ile hakimi donatmıştır. "Gerekli", "önemli", "olanağani aşan" gibi göreceli ifadeler varsa kural içi boşluktan bahsedilir.

Bu boşluk türünde hakim, takdir yetkisiyle hukuka ve adalete uygun olarak boşluğu doldurur. Bu konu üzerinde az sonra takdir yetkisi başlığı altında daha ayrıntılı durulacaktır.

2. Kanunda Boşluk (Kural Dışı Boşluk)

Kanunun düzenlemesi gerektiği bir konu hakkında kanunda düzenleme yoksa herhangi bir şekilde yorum yoluyla da çözüm üretilemeyecek durumdaysa kanun boşluğu ya da kural dışı boşluk dediğimiz durum söz konusudur. Kanun boşluğu, kural dışı boşluk, açık boşluk, gerçek boşluk kavramları nihayetinde aynı durumu anlatır: kanunlarda yorum yoluyla dahi sorunu çözebilecek bir madde yok.

Kural içi boşlukta elimizde bir kanun maddesi vardır ve hakim takdir yetkisi ile sorunu çözer. Ancak kanun boşluğu (kural dışı boşlukta) elimizde bir kanun maddesi yoktur ve hakim sorunu çözmek için Medeni Kanun 1. Maddesinin emriyle örf adet hukukuna gidecektir.

Kanun boşlukları çeşitli ayrımlara tabi tutulabilir:

Açık Boşluk - Örtülü Boşluk

Kanun koyucu tarafından düzenlenmesi gereken bir konuda uygulanabilir bir hüküm olmamasının açıkça belli olduğu durumlarda açık kanun boşluğu vardır. Bu durum karşısında hakimin örf ve âdete hukukuna başvurması gerekir.

Geniş kapsamlı olarak tasarlanan kanunun, belirli hallerde amacının ve anlamının zorunlu kıldığı sınırlamaları öngören bir kural eklemeyi ihmal etmesi haline örtülü boşluk denir. Bu hallerde hakim, çelişki olmasına rağmen emredici hükmü uygular görüşünün yanında baskın görüş, hakimin bu durumda kanunun amacına uygun olarak MK.2/2'yi uygulayarak anlamı çok geniş olan hükmü daraltabilmesi gerektiği şeklindedir. Örneğin; tam ehliyetsizlerle yapılan sözleşmeler MK.15 gereğince kesin geçersizdir. Bu du-

rumda aldığı yılbaşı biletine büyük ikramiye çıkmış tam ehliyetsizin ödülü kazanamaması durumu doğurur ki bu 15. maddenin ve genel olarak Medeni Kanun'un amacıyla uymamakta ve adil olmayan bir sonuca gitmektedir.

Bu durumda hakim, çok geniş tutulmuş bu maddenin adil sonuç üretebilmesi için MK. 2/2 gereğince daraltıp ikramiye nin ödenmesine karar verebilir.

Gerçek Boşluk – Gerçek Olmayan Boşluk

Kanunda bir hukuki meseleye hiçbir cevap bulunamıyorsa gerçek boşluk söz konusudur. Bu durum karşısında hakim in örf ve âdete hukukuna başvurması gerekir.

Kanundaki bir çözüm tarzı ihtiyaçlara cevap vermiyorsa gerçek olmayan boşluk vardır. Yani kanun maddesi vardır ama hüküm işe yaramamaktadır. Burada esasen kanun boşluğu değil, kanun sakatlığı vardır. Dolayısıyla bu hakim in görevi değil yasamanın görevidir. Bu konuda farklı görüşleri olsa da hakim kanun koyucunun yerine geçemeyeceği için kanundaki kuralı daraltarak dahi olsa uygulaması gerekir.

3. Hukuk Boşluğu

Medeni Kanun'un 1. Maddesindeki sıralamaya uygun olarak hakim, önce kanunlara daha sonra da örf-âdet hukukuna başvurmuş olmasına rağmen hukuki sorunun çözümüne ilişkin bir hüküm bulunamamışsa hukukta bu sorunun çözümü yok demektir. Bu durumda hukuk boşluğu söz konusu olacaktır. Hukuk boşluğu ile karşılaşan hakim, Medeni Kanun'un 1. Maddesinin emredici hükmüyle hukuk yaratma yoluna gidecektir.

4. Boşluk Olarak Nitelendirilmeyen Durumlar

Hukuk Dışı Alan

Şeref, haysiyet, dini emirler, oyun kuralları, bazı törenlere ilişkin kurallar vb. durumlarda kanun koyucunun bir kural üretmesi gerekmediğinden boşluktan bahsedilemez. Bu durum "hukuk dışı alan" dır, boşluk yoktur. Örneğin; kağıt oyunları ile ilgili ya da delikanlılık kuralları ile ilgili kanunda hüküm olması beklenemez.

Kasıtlı Susma

Kanundaki susma, kanun koyucunun olumsuz bir çözüm istediği anlamına geliyorsa (başka bir çözüm kabul etmiyorsa) bu susma "kasıtlı susma" olarak nitelendirilir ve bu durumda da boşluk yoktur. Örneğin; kanun bir konudaki yasak işlemleri saymışsa diğerleri yasak değildir demektir. Hakim, bu konuda bir üretim yapamaz.

D) BOŞLUĞUN DOLDURULMASI

1. Hakim in Takdir Yetkisi (Kural İçi Boşluklarda)

M.K.4: "Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hakim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir."

Kanun koyucunun bilerek ve isteyerek yani bilinçli olarak bıraktığı kural içi boşlukların hukuk kurallarını uygulamakla yükümlü olanlarca, olaylardaki özellikler, toplumdaki ahlaki düşünceler, hukukun birliği, takdir yetkisini tanıyan kuralın amacı, sosyal adalet gibi hususları göz önünde tutarak ferdeleştirip; doldurması yetkisidir.

Hakim in takdir yetkisinin söz konusu olduğu hallerde, kanunda hakim in önündeki somut olaya uygulayabileceği bir hüküm vardır. Fakat bu hükümde sadece olaya uygulanabilecek bir çözüm yolu ana hatlarıyla gösterilmiş, bundan bütün ayrıntılarıyla sonuç çıkarılarak bu hukuk kuralının somut olaya uydurulması yetkisi hakime bırakılmıştır. Takdir yetkisinin alanı, hukuk yaratma yetkisine oranla daha sınırlıdır.

Takdir Yetkisinin Bulunduğu Haller

Hakim, kanunu yorumlayarak takdir yetkisi kullanması gerektiğini anlamalıdır. Takdir yetkisini gerektiren haller, kanunun kullandığı deyimlerden (hakkaniyet, uygun önlemler gibi) anlaşılacağı gibi madde metninin yazılış biçiminden de (verilebilir, yetkili kılınabilir) anlaşılabilir.

Bazen de Kanun maddesi açıkça takdir yetkisinin kullanılması gerektiğini anlatır. Örneğin; boşanma sonucunda velayetin kime verileceği konusu hakim in takdirindedir.

Hakimin Takdir Yetkisini Kullanırken

Ön yargılardan kurtulmak, menfaat uyumsuzluğunda adil bir denge kurma, benzer durumlarda da uygulanabilir bir çözüm bulmak ilkelerine uyması gerekir. Kanunun takdir yetkisi tanıdığı veya durumun gereklerini ya da haklı sebepleri göz önünde tutmayı emrettiği konularda hakim, hukuka ve hakkaniyete göre karar verir.

Takdir Yetkisinde Üst Yargı Denetimi

Kanun koyucu, hakime takdir yetkisi verirken ona güvenmektedir ve takdirine karışmama eğilimindedir. Ancak hakimin takdir yetkisini doğru kullanıp kullanmadığı açısından üst yargı denetimine tabidir. Hakimin "yetki aşımı", "yetki saptırması" ya da "takdiri nedenlerin gösterilmemesi" gibi sebeplerle üst yargı denetimi açıktır.

2. Hakimin Hukuk Yaratması

Kanunda veya örf âdet hukukunda bir meselenin çözümüne ilişkin kural bulamazsa yukarıda da belirttiğimiz gibi hukuk boşluğu oluşur. Öncelikle örf âdet hukukuna gidildiği gözden kaçırılmamalıdır. Örf âdet hukukunda da uygulanabilir bir çözüm bulunamazsa hukuk boşluğu oluşur. Bu boşluk hâkimin yarattığı hukuk ile doldurulur.

MK.1'in son cümlesine dayanarak hakim, hukuk yaratırken kanun koyucu gibi davranmalı, tarafların menfaatlerini tespit etmeli, bunları adaletli bir şekilde tartarak hayat ihtiyaçlarını karşılayacak ve aynı zamanda hukuki güvenilirlikle bağdaşacak bir "kuralı" yargı kararlarından ve bilimsel görüşlerden de faydalanarak koymalıdır.

Hakim, boşluk doldururken kanunun özünde yer alan esasa bağlıdır. Yarattığı kural ile kanunun diğer hükümleri arasında bir uyum sağlamak zorunda olan hakim, boşluk doldururken Anayasa'daki değer hükümlerini göz önünde tutmalıdır.

Hakimin hukuk yaratabilmesinin söz konusu olabilmesi için, yorumla dahi bir meseleye uygulanabilir bir kanun hükmü olmamalıdır. Şüphesiz ki diğer yazılı kaynaklarda ve örf âdet hukukunda da meseleye uygun bir çözüm tarzı düzenlenmiş olması gerekir. Madde dikkat edilirse bir sıra takip etmektedir. Elbette hakimin takdir yetkisi ile de karıştırılmamalıdır. Hakimin takdir yetkisini kullanacağı hallerde, kanunda uygulanabilir bir hüküm vardır.

Hakim hukuk yaratma yetkisini kullanırken ya kıyasa başvurur ya da kendisi bizzat bir hukuk kuralı koyar. Öncelik

kıyas yönteminden yana olmalıdır. Hukuk biliminde kıyas, kanunda boşluk bulunması halinde bu boşluğun en benzer hukuk kuralı bulunarak doldurulmasını ifade eder. Kıyasta olaylar arasında benzer nitelikler olması gerekir. Kıyas bir hüküm yaratmamakta mevcut hükmü tamamlamaktadır.

Örneğin; cenaze giderlerini yapan kişinin bu masrafı kimden alacağı konusunda kanunda bir boşluk vardır. Bu boşluk, nafakaya ilişkin kanun maddelerinin kıyasen uygulama-sıyla çözülür.

Hukuk Yaratma Yetkisi Tanımaya Zorlayan Fiili Nedenler

Hukuk yaratma, bütün evrensel hukuk sistemlerinin en önemli unsurlarından biridir. Yargı sistemi yasamanın ürettiği mevzuatı uygulayarak sorunları çözer. Ancak yasa koyucu açısından da eksiksiz kural öngörmek mümkün değildir. Bu durumda bu doğal eksikliği kapatmak için yargı, "hukuk yaratma" yoluyla sorunu çözer. Zira hukuki uyumsuzluklar, mahkemede mutlaka çözümlenmelidir. Bu sayede mahkemeler çözüm yeri olma özelliğini devam ettirebilecektir.

Yine hukuk yaratma, hukukun evrimi bakımından önemlidir. Yasa koyucunun aklına gelmeyen/gelemeyen bir mesele uygulamadaki hakimin hukuk yaratmasıyla çözüldüğünde, daha sonra üretilecek yasalar için de uygulanmış bir kural olarak rehber olacaktır.

Hakimin Yarattığı Hukukun Niteliği

Öncelikle belirtmek gerekir ki, hakimin yarattığı kural adı üstünde "hukuk"tur, kanun değildir. Bu nedenle norm denetimi yapan Anayasa Mahkemesi'ne bu üretilen hukukun yanlışlığı ile ilgili gidilemez. Ancak buradan bir genelleme yapılmasın üst yargı denetimi yolu açıktır. Kanun niteliği taşımadığından kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı değildir. Ve tabii son olarak, hakimin yarattığı hukuk, kanun koyucu gibi, kanun üretir gibi, tüm ülkede uygulanabileceği gibi üretilmiş olsa da kural olarak bağlayıcı değildir. Sadece o davanın çözümüdür (hakimin yarattığı hukuk içtihadı birleştirme kararı konusu olmuşa elbette bağlayıcı olacaktır).

E) KANUNLARIN YORUMLANMASI

Bir hukuk kuralının tam anlamının ne olduğunun belirtilmesine onun yorumlanması denir. MK.1'de geçen kanunun özü, kanunun bütününe egemen olan esaslara göre belirli bir maddenin ifade ettiği anlamdır. Kanunun özünü ortaya çıkarabilmek için, kanunun yorumlanması gerekir. Yorum sadece anlamı açık olmayan maddeler için değil her maddenin her kelimesi için söz konusudur.

Kanunların yorumlanması, yorumu yapan kişiye veya makama göre, yasama yorumu, yargısal yorum ve bilimsel yorum olmak üzere üç türe ayrılmaktadır. Yasam Yorumu, kanun koyucunun kanunu çıkartırken kendi yaptığı yorumdur. Bilimsel yorum bilim adamlarının yaptıkları yorum olup hakime yardımcı bir kaynak olarak kullanılmaktadır.

Kanunların yorumlanması denilince elbette aslolan yargısal yorumdur. Biz de burada yargısal yorum bakış açısıyla bu konuyu anlatacağız.

Medeni Kanun'da yorumlamada uygulanacak metotlar hakkında herhangi bir hüküm yoktur. Teoride de bu açıdan hangi kitaba baksanız bir çok yorum-metot isminden ve tanımlarından bahsedildiğini görürsünüz. Bu bakımdan hakim, yorumlamada uygulayacağı metodu hukuk doktorininden de yararlanarak bizzat seçmek durumundadır. Hakim takdir yetkisi sınırları içerisinde serbest bir yorum metodu da uygulayabilir.

Kanun hükmünü yorumlama yöntemlerini genel olarak üç ana grup altında toplamak olanaklıdır.

1. Deyimsel-Lafzi Yorum Yöntemi

Bu yorum yönteminde, kanunun mantık ve deyim bakımından anlamını araştırmak esastır. Kanun metninde kullanılan sözcüklerden kanun hükmünün ne anlama geldiği belirlenmeye çalışılır. Burada yorum yapılırken kanunun metnine bağlı kalınır ve onun dışına çıkılmaz.

2. Mantıksal Yorum

Mantıksal yorum metodunda kanun koyucunun iradesinin, bir maddenin kanun içindeki yerinden, kanunun hangi kısım ve bölümünde düzenlenmiş olduğundan, kenar başlıklar arasındaki ayırmadan, maddeler arasındaki mantıksal ilişkilerden, kanunun sistematığı ve planından mantık kuralları yardımıyla akıl yürütme ile ortaya çıkarılabileceği kabul edilir. Hakim burada kanunun hazırlayıcı malzemesinden geniş ölçüde yararlanır.

Hâkimin karar verirken bazı mantık prensiplerinden yararlanması gerekebilir. Bu prensiplerin en önemlileri, Kıyas, Evleviyet ve Zıt Kanıt yollarıdır.

- Kıyas Yöntemi

Kıyas, belli bir hukukî ilişki veya durum için konulmuş olan kanun hükmünün, hakkında kural bulunmayan ancak benzer olan başka bir hukukî ilişki veya duruma uygulanmasına denir. Ancak, kıyas yoluna başvurulabilmesi için hukukî ilişkiler arasında kabul edilebilir bir benzerliğin bulunması gerekmektedir. Örneğin, BK. m. 217'ye göre, taşınır satımına ilişkin kurallar kıyas yoluyla Tapuya kayıtlı olmayan taşınmazlar satımına da uygulanır.

Kanunda her zaman kıyas yoluna başvurulacağına ilişkin açık hüküm bulunmayabilir. Bu durumda hâkimin uygulamasını makul gösterecek benzer durum ve ilişkiler bakımından kıyas yoluna başvurabileceğini kabul etmek gerekir. Ayrıca hukuk yaratma aşamasında hakimin yeni bir kural koymaktansa kıyas yoluyla soruna bir çözüm bulması gereklidir.

Kıyas yoluna daha çok özel hukuktan kaynaklanan ilişkilerde başvurulur. Kamu hukukundan kaynaklanan ilişkilerde ise kıyas yoluna pek başvurulmaz.

- Zıt Kanıt Yöntemi

Kanun koyucunun sınırlı olarak saydığı ya da özellikle yasakladığı hükümler sayılmış ise bu kuraldan aksini yorumlamaya "zıt kanıt yöntemi" denir. Örneğin; kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında evlenme mümkün değildir. Bu hükümde eşlerden biri ile diğerinin yansoyu arasında evlenme yasağı söz konusu edilmediğine göre buradan zıt kanıt yoluyla eşlerden biri ile diğerinin yansoyu arasında evlenme yasağı olmadığı sonucu çıkarılır.

- Kanunun Evleviyetle Uygulanması Yöntemi

Kanun koyucu, bir konuda düzenleme yapmış ise aynı konu içerisinde olan başka bir durumu da bu kuraldan çıkartabilmeye "kanunun evleviyetle uygulanması yöntemi" denir. Örneğin; birbiriyle evlenmeleri yasaklanmış olan hısımların nişanlanmalarının hiçbir anlam ifade etmeyeceği düşüncesiyle evlenmeyi yasaklayan 129. madde hükmünün nişanlanmaya da uygulanması gerekir.

3. Amaçsal Yorum Yöntemi:

Amaçsal yorum yönteminde, kanunlar uygulandığı zamanın gereklerine ve anlayışına göre kazandıkları anlama göre yorumlanırlar. Kanunlar yorumlanırken, kanun metni yanında, kanunun objektif amacını ve özellikle zamanın ihtiyaçlarını ve devrin anlayışını da gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Bu yorum yöntemini savunanlar, kanunların statik yapısı ile hayatın dinamik gerçekleri arasındaki çelişkiyi gidermenin hâkimin görevi olduğunu savunmaktadır.

& 2. HUKUKİ İLİŞKİLERİN KAPSAMI

A) DÜRÜSTLÜK

M.K. 2: “Herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır.”

Dürüstlük kuralı; o toplumdaki orta zekâli, makul düşünen kimselerin toplum içerisinde karşılıklı güvene, ahlaka ve dürüstlüğe dayalı davranışları sonunda meydana gelmiş, herkesçe benimsenen kurallardır.

Doğruluk ve güven kuralları olarak da ifade edilebilen Dürüstlük Kuralı; özel hukukun özellikle sözleşmelerle ilgili bütün düzenlemelerinin içindedir. Borçlar Hukukunda geniş bir uygulama alanı bulur.

Dürüstlük Kuralının Uygulama Alanı Alanı

- Kanunun yorumlanması ve tamamlanması
- Hukuki sözleşmelerin kurulması, tamamlanması
- Olağanüstü şartlar söz konusuysa sözleşmenin yeni şartlara uydurulması
- Borçların yerine getirilmesi
- Sözleşme öncesi ilişkilerde
- Yan yükümlülüklerde
- Bir hakkın kanuna karşı hile teşkil edecek şekilde kullanılıp kullanılmadığının tespitinde

Hakların kazanılmasında iyiniyet rol oynar. Sözleşmenin kurucu unsurları eksikse sözleşmenin hükmü yokluktur, tamamlanamaz.

Hakkın Kötüye Kullanılması

M.K.2/f.2: “Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz”

MK. 2'nin ilk fıkrası hakların kullanılması, hukuki işlemde ve kanunda yeterli düzenlemenin yapılmadığı durumlarda, işlemin tamamlanmasında veya hukuki işlemin ve kanundaki bir hükmün yorumunda göz önünde tutulurken, 2. fıkra, örtülü boşlukların doldurulmasına hizmet eder. Kişinin sahip olduğu hakkı kullanması zarar vermesi hakkın kötüye kullanıldığı anlamına gelmez.

Örneğin, evimize komşu arsa üzerine ev yapılması bizim manzaramızı kapatır, çocukların oyun alanı kapanmış olur. Şüphesiz bunlar bir zarardır. Ancak ev yapan arsa malikinin elde ettiği yarar; bizim zararımızdan büyüktür ve her halükarda mülkiyet hakkına dayanarak yaptığı bu tasarruf hukuk düzenince korunur. Ancak yan taraftaki arsa maliki kendisine ciddi bir yararı olmamasına rağmen arsanın etrafına 10 metrelik duvar yaptırırsa bu durumda mülkiyet hakkına dayanarak inşa ettiği bu duvar, bizim manzaramızı kapattığı için hakkın kötüye kullanılması teşkil eder. Çünkü elde ettiği yarar ile bizim zararımız arasında aşırı bir fark oluşmuştur.

Hakkın Kötüye Kullanılmasının Şartları

- a. Hukuk düzenince tanınmış bir hakkın bulunması
- b. Hakkın açıkça dürüstlük kurallarına aykırı olarak kullanılmış olması
- c. Hakkın bu şekilde kullanımı nedeniyle başkalarının zarar görmesi veya zarar görme tehlikesi ile karşı karşıya kalması.

B) İYİNİYET

M.K. 3: “Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır. Ancak, durumun gereklerine göre kendisinden beklenen özeni göstermeyen kimse iyiniyet iddiasında bulunamaz.”

Hakların doğumuna engel olan bir durumun olayda varlığı veya hakkın doğumu için gerekli olan unsurlardan birinin olayda yokluğu karşısında, kişideki mazur görülebilir bir bilgisizlik veya yanlış bilgi olarak tanımlanmıştır.

Bir hakkın kazanımı için birden çok kişinin irade beyanında bulunmasının gerekmesi hâlinde ilgili kişilerin tamamının da iyiniyetli olması gerekir. İçlerinden biri dahi kötüniyetli ise söz konusu hakkın kazanımına engel olur.

İyiniyetin tespitinde kişisel mazeretler dikkate alınmaz. Normal şartlar altında kişinin bildiği ve bilmesi gerektiği durumlar ile iyiniyetli olup olmadığı değerlendirilir.

İyiniyetin Hukuki Niteliği

İyiniyet aksi ispat edilebilen adi bir karinedir. Kanunun iyiniyete hukuki bir sonuç bağladığı durumlarda, asıl olan iyiniyetin varlığıdır.

İyiniyetli Olmanın Sonuçları

İyiniyetli olmak, kazanılmaması gereken bir hakkın kazanılmasını, bitmemesi gereken bir borcun bitmesini (alacağın devrinde borçlunun eski alacaklıya iyiniyetle ödeme yapması) sağlar. Ancak iyiniyetli kişinin her zaman korunduğunu söylemek yanlış olur.

İyiniyet, kanunun kendisine hukuki sonuç bağladığı durumlarda geçerlidir. Kanunda düzenlenmemiş hususlarda iyiniyetin varlığı ya da yokluğu hukuki sonucun doğmasına her an gibi bir etki yapmaz. Örneğin; taşınmazların olağan zamanaşımıyla kazanımında kanun iyiniyeti şart olarak belirtir. Bu durumda hakim, olayda iyiniyetin varlığını araştıracaktır. Ancak olağanüstü zamanaşımıyla kazanılmasında kanun iyiniyetten bahsetmemektedir. Bu durumda hakim, kararını verirken iyiniyeti araştırılmaz.

& 3. HAK KAVRAMI

Hukuk tarafından kişilere tanınmış, hukuk sistemi tarafından korunan ve gerçekleşmesi genellikle sahibinin iradesine bağlı olan menfaatlara hak denir.

Özel haklar, birkaç değişik şekilde gruplandırılabilir. Biz burada sadece ileri sürülebileceği çevreye göre inceleyeceğiz. Diğer ayrımlarda dersimizin ilerleyen bölümlerinde yeri geldikçe bahsedilecektir.

a) Mutlak Haklar

Sahibine maddi ya da maddi olmayan mallar ile kişiler üzerinde en geniş yetkileri veren ve herkese karşı ileri sürülebilen haklara mutlak haklar denir. Örneğin, yaşama hakkı mutlak bir haktır. Dünyadaki herkes kişinin yaşamına karşı saygı duyma daha net bir ifade ile onu öldürmeme borcu altındadır.

Mutlak hak; kişinin eşyaları üzerinde ise aynı hak denir. Fikirleri eserleri üzerinde ise fikrî hak denir. Ve son olarak kendi kişilikleri üzerindeki veya başkalarının kişilikleri üzerindeki velayet, vesayet gibi ise kişilik hakkı denir.

b) Nisbi Haklar

Mutlak haklardan farklı olarak, belli bir kişi ya da kişilere karşı ileri sürülebilen haklara nisbi haklar denir. Alacak hakkı ve sözleşmeye bağlı olarak kurulan birçok hak, hak sahibine nisbi bir yetki verir. Yani yalnızca sözleşmenin karşı tarafına karşı hakkın yerine getirilmesi istenebilir. Örneğin, kira sözleşmesi kiracıya nispi bir hak verir kiracı bu hakkını sadece kiraya verene yada mirasçılara karşı ileri sürebilir.

& 4 İSPAT KAVRAMI

A) İSPAT

M.K. 6: “Kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.”

Bir olayın veya olgunun varlığı veya yokluğu konusunda hâkimin kanaat sahibi olmasına yönelik faaliyete ispat denir, bir ikna işlemidir. İddia eden ispatlamalıdır. İspat yükü üzerine düşen taraf bunu yerine getirmezse davayı kaybeder.

B) KARİNE

Bazen, “Hukukta varsayımlara yer yoktur” şeklinde iddialı bir laf duyarsınız ki doğru değildir. Hukukta varsayımlara yer vardır ve adı da karinedir. Karine, mevcut ve bilinen bir olgudan bilinmeyen bir olgunun çıkarılmasıdır. Bir uyumsuzluğun çözümünde karineye dayanan kişi ispat yükünden kurtulur.

Kanuni Karine

Adi ve kesin olmak üzere ikiye ayrılır:

Adi karineler, aksi ispat edilebilen karinelerdir. Örn. Ölüm Karinesi, İyiniyet Karinesi, Babalık Karinesi.

Kesin karineler aksi mümkün olmayan karinelerdir. Örn, tapu sicilindeki bilgilerin herkesçe bilindiği karinesi, çocuğu doğuran kadının ana olduğu karinesi, herkes yeni bir yerleşim yeri edinmedikçe eskisini korur karinesi, irade bozukluğu halinde öngörülen süre içinde iptal davası açmamanın kurulmuş evliliği kabul anlamına geldiği karinesi gibi.

Fiili Karine

Fiili karine ise tahmin diyebiliriz. Yani sabah her yer ıslak ise gece yağmur yağmıştır tahmini gibi.

C) RESMÎ SENETLER VE RESMÎ SİCİLLER

Bir kimsenin, ispat hukuku bakımından kendisine karşı delil teşkil etmesi için meydana getirdiği veya düzenlediği belgeye senet denir. Resmî bir makam veya memurun katılması ile düzenlenen senetlere Resmî Senet denir. Resmî senetleri düzenleyen makamların başında noterler ve Tapu Müdürleri gelir. Devlet memurları veya devletin görevlendirdiği başka görevlilerce tutulan kütüklere Resmî Sicil denir. Resmî sicillerin amacı içeriğine açıklık (aleniyet) vermektir. Tapu sicili, nüfus sicili, vakıf sicili gibi.

Resmî sicil ve senetler, belgeledikleri olguların doğruluğuna delil oluşturur. Kanuni adi karinedir. Ancak bunların içeriğinin doğru olmadığını ispatı, kanunlarda başka bir hüküm bulunmadıkça, her hangi bir şekle bağlı değildir. HMK'ya göre tanıkla ispat imkanı yoktur.